

NARODOWE
CZYTANIE

4.09.2021

Gabriela Zapolska

MORALNOŚĆ
PANI
DULSKIEJ

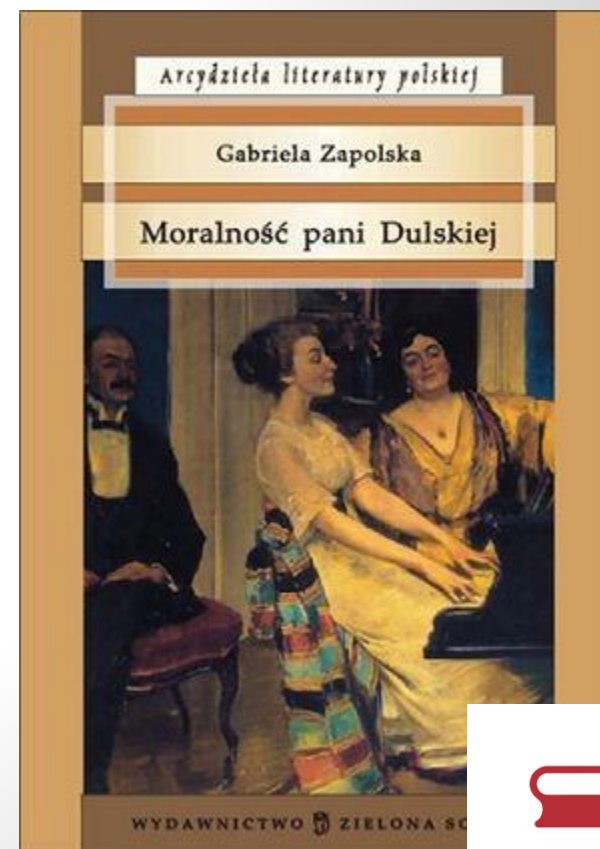
PATRONAT HONOROWY PARY PREZYDENCKIEJ

Gabriela Zapolska (1857-1921)

Moralność pani Dulskiej
Gabrieli Zapolskiej
lekturą jubileuszowej, dziesiątej
odśłony Narodowego Czytania

Gabriela Zapolska (pseudonim artystyczny), właściwie Maria Gabriela Janowska z domu Piotrowska herbu Korwin. Urodzona 30 marca 1857 w Podhajcach na Wołyniu, zmarła 17 grudnia 1921 we Lwowie.

Aktorka, dramatopisarka, powieściopisarka, publicystka, krytyczka teatralna i artystyczna.

Przedstawicielka polskiego naturalizmu, wykpiwała moralną obłudę mieszczaństwa. Pisała komedie satyryczne, dramaty, powieści.

A handwritten signature of Gabriela Zapolska in cursive script, written in black ink.

Autograf Gabrieli Zapolskiej

Gabriela Zapolska

Twórczość Gabrieli Zapolskiej zwykle się zalicza do naturalistycznego nurtu dramaturgii Młodej Polski. Największy wpływ wywarło na nią pisarstwo Emila Zoli.

Z naturalizmem zetknęła się Zapolska podczas pobytu w Paryżu, kiedy grała w słynnym teatrze Antoine'a. Zgodnie z ideowym nakazem tego kierunku deklarowała się jako przeciwniczka mieszczaństwa, jego moralności i mentalności, a środowisko mieszczańskie uczyniła bohaterem negatywnym swoich utworów. Jej naturalizm posiada wyraźny ton publicystyczny i dydaktyczny: ukazując życie w brutalnych i drastycznych przejawach, brała w obronę tych najśłabszych i najbiedniejszych, którzy nie potrafili bronić się sami. Bohaterami jej utworów byli m. in.: służące, kobiety lekkich obyczajów, proletariusze żydowscy... nie stroniła od tak drastycznych wówczas tematów, jak prostytutka i choroby weneryczne. W przeciwieństwie do pisarzy Młodej Polski, wdających się w zawite analizy psychologiczne, tworzyła postaci typowe: mieszczańska matrona, niewierna żona, mąż-pantoflarz, złoty młodzieniec, ciemna służąca.

Główną pasją pisarki było jednak aktorstwo, które uprawiała ze zmiennym powodzeniem przez większą część życia. Literaturę traktowała raczej jako dodatkowe źródło dochodów, ale to właśnie ono zapewniło jej miejsce w historii polskiej kultury.

Bezspornie najpopularniejszym dramatem Zapolskiej jest "**Moralność pani Dulskiej**", wystawiona w 1906 roku w Krakowie, a wydana rok później. Jej podtytuł brzmi „**tragifarsa kołtuńska**”.

Moralność pani Dulskiej – streszczenie

W pierwszej scenie poznajemy Anielę Dulską i jej zwyczaje – krzyczy na służącą, bez powodu strofuje córki - Hesię i Melę. Wówczas wracaj jej syn, Zbigniew, całą noc pozostający poza domem. Matka robi mu wyrzuty z powodu złego prowadzenia się. Ten zarzuca jej hipokryzję, bo sama wynajmuje mieszkanie kobiecie wątpliwej reputacji (prawdopodobnie prostytutce).

Dalej widzimy Zbyszka, uwodzącego służącą Hankę oraz Dulską, wyrzucającą z mieszkania lokatorkę. Kobieta próbowała popełnić samobójstwo z powodu zdrady ukochanego – na taki skandal „porządna” Dulska pozwolić sobie nie może. Dulska nie chce przyjąć do zwolnionego mieszkania swojej kuzynki Juliasiewiczowej. Przy okazji kuzynka zwraca uwagę na rodzący się romans Zbyszka ze służącą – ale Dulskiej to na rękę. W końcu jeśli chłopak będzie miał kochankę w domu, przestanie narażać reputację rodziny na mieście.

Sprawy się komplikują, gdy wychodzi na jaw, że Hanka jest w ciąży. Samo w sobie nie byłoby to problemem, bowiem Dulska wie, jak postępować – trzeba wyrzucić Hankę z pracy, jednocześnie dając jej pieniądze, by była cicho. Problemem natomiast staje się postawa Zbyszka, który chce się ożenić ze służącą. Jednak decyzja chłopaka wynika nie tyle z miłości, co z chęci postąpienia na przekór matce. Dulska umiejętnie gra na najniższych instynktach bohaterów – z Hanką i jej ciotką załatwia „wyciszenie” sprawy w zamian za gotówkę. Przy pomocy kuzynki Juliasiewiczowej zmiękcza też syna, który nie zamierza porzucić wygodnego życia dla żony.

Ostatecznie triumfuje tytułowe „kołtuństwo” – wszystko toczy się bowiem według myśli Dulskiej.

Wątek córek Dulskiej i jej męża Felicjana jest drugorzędny – postacie te służą niemal wyłącznie ukazaniu osobowości tytułowej bohaterki. Niemal wyłącznie, bo widzimy też walkę z dziedziczeniem postawy matki – wydaje się początkowo, iż Mela będzie drugą Anielą, jednak okazuje się, że to w gruncie rzeczy dobra i wrażliwa dziewczyna, w głębi serca niezgadająca się na bezduszne załatwienie sprawy z Hanką.

Moralność pani Dulskiej tragifarsą mieszczańską

- Dramat Zapolskiej obnaża obłudę moralną i mentalność mieszczańską. Życie Dulskich jest farsą w tym sensie, że toczy się poprzez nieustanne kontrasty głoszonych zasad i cnót oraz codziennej życiowej praktyki, która tym zasadom przeczy.
- Filozofia Dulskiej sprowadza się do tezy, że dla ludzi, na zewnątrz, trzeba się prezentować jak najkorzystniej. Jej życiem rządzi gra pozorów (inne czyny i słowa dla obcych, inne dla swoich).
- Osobowość Anieli Dulskiej zdominowała wszystkich domowników. Dawno stracił autorytet mąż, Felicjan, który całkowicie poddał się tyranii żony. Zadawałają go wydzielane przez nią groszaki na kawę i cygara.
- Córki Dulskiej zestawiała Zapolska na zasadzie kontrastu: wrażliwa Mela, zagubiona, chorowita i bezradna oraz Hesja, wierne odbicie matki. Dulska dba o wychowanie dzieci. Posyła córki na pensję, łoży na ich lekcje muzyki i tańca, jednocześnie jednak wpaja im zasady swojej moralności i uczciwości (każe się Hesi kurczyć w tramwaju, aby zapłacić zań ulgowy bilet).
- Zbyszko to młody człowiek obdarzony inteligencją i krytycyzmem, wyostrzonym prawdopodobnie przez kawiarniane kontakty ze środowiskiem cyganerii artystycznej. Nie ukrywa swej wrogości wobec wszystkiego co prezentuje matka. Jednak jego bunt jest krótkotrwały, okazuje się za słaby na walkę z kołtuństwem.
- Farsa ta powoduje tragedię ludzi reprezentujących odmienny sposób myślenia (Mela i Hanka).
- Jednak w zakończeniu tryumfuje zakłamanie Dulskiej - Zapolska ośmieszyła zakłamaną moralność, ale podkreśliła jednocześnie jej ponurą trwałość.

Teatr Telewizji *Moralność Pani Dulskiej*, reż. T. Zygadło,
w roli Anieli Dulskiej – Anna Seniuk (fot.).

Twórczość:

Największą wartość w dorobku Gabrieli Zapolskiej mają utwory dramatyczne.

- **dramaty**, m. in.: *Moralność Pani Dulskiej, Ich czworo. Tragedia ludzi głupich, Żabusia, Małka Szwarcenkopf, Jojne Firułkes, Panna Maliczewska,*

- **powieści**, m. in.: *Sezonowa miłość, Wodzirej, Przedpiekle,*

- **opowiadania, nowele**, m. in.: *Menażeria ludzka, Małaszka, Z pamiętników młodej mężatki.*

Poczynając od debiutu, każdy utwór Zapolskiej prowokował gwałtowne ataki krytyki konserwatywnej: oskarżano ją o niemoralność, eksponowanie problemów ciała, epatowanie brudem życia i poruszanie tematów tabu. A jej dramaty od stu lat nie schodzą z desek scenicznych, zarówno dzięki znakomitej, zwartej konstrukcji i doskonałym rolom, jak i dzięki pewnej ponadczasowości przesłania.

dulszczyzna, kołtuństwo

Dzięki sukcesowi teatralnemu dramatu *Moralność pani Dulskiej* do języka polskiego weszły na stałe pojęcia: dulszczyzny i kołtuństwa.

Dulszczyzna - to zespół cech i postaw charakteryzujących się podwójną moralnością, z których jedna odkrywana jest tylko wobec siebie i najbliższych a druga, ukazywana wobec reszty ludzi i całego świata. Tę cechę charakteru posiadają na ogół ludzie niemający własnego zdania (bardzo często mimo legitymowania się formalnym wykształceniem), zaś w swoich działaniach kierujący się instynktem stadnym. Postawa uznawana za naganną moralnie, choć dość powszechna.

Kołtuństwem lub kołtunerią określa się grupę ludzi o wstecznych, nietolerancyjnych poglądach, a także umysłowość i moralność takich ludzi, czyli zacofanie, zakłamanie, ograniczenie mentalne.

Gabriela Zapolska – życie i twórczość

Publikacje dostępne w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej im. J. Lompy w Katowicach Filii w Gliwicach

Literatura podmiotowa - przedmiotowa:

- *Córka Tuśki* / Gabriela Zapolska. Kraków : Wydaw. Literackie, 1980.
- *Gabriela Zapolska* / Józef Rurawski. Warszawa : "Wiedza Powszechna", 1981.
- *Gabriela Zapolska* : opowieść biograficzna / Józef Bieniasz. Wrocław [etc.] : Zakł. Nar. im. Ossolińskich, 1960.
- *Listy Gabrieli Zapolskiej*. T. 1-2 / Gabriela Zapolska ; zebrła Stefania Linowska. Warszawa : Państw. Inst. Wydawniczy, 1971.
- *Młoda Polska* / Teresa Nowacka. Warszawa : "Verbum", 1996.
- *Moralność pani Dulskiej* / Gabriela Zapolska; oprac. i wstęp Tomasz Weiss. Wrocław [etc.] : Zakł. Nar. im. Ossolińskich, 1986.
- *"Moralność pani Dulskiej" Gabrieli Zapolskiej* / Roman Taborski. Warszawa : Wydaw. Szk. i Pedagogiczne, 1975.
- *O czym się Zapolskiej myśleć i nawet pisać chce* / Marta Wiatrzyk-Iwaniec. Język Polski w Liceum, 2012/2013, nr 4, s. 90-95.
- *Publicystyka*. T. 1-2 / Gabriela Zapolska. Wrocław [etc.] : Zakł. Nar. im. Ossolińskich, 1959.
- *Sezonowa miłość* / Gabriela Zapolska. Kraków : Wydaw. Literackie, 1980.
- *Szkolna adaptacja Moralności pani Dulskiej* / Izabela Stasiak. Polonistyka, 2008, nr 8, s. 35-39.
- *Wybór dramatów* : Żabusia; Ich czworo, Moralność Pani Dulskiej, Skiz, Panna Maliczewska / Gabriela Zapolska ; postł. Roman Taborski. Kraków : Wydaw. Literackie, 1983.
- *Żabusia. Ich czworo* / Gabriela Zapolska ; oprac. Tomasz Weiss. Wrocław [etc.] : Zakł. Nar. im. Ossolińskich, 1974.

Bibliografia:

Gabriela Zapolska: *Moralność pani Dulskiej*. Oprac. i wstęp Tomasz Weiss. Wrocław [etc.] : Zakł. Nar. im. Ossolińskich, 1986

Netografia:

<https://www.prezydent.pl/kancelaria/narodowe-czytanie/narodowe-czytanie-2021/materialy-do-pobrania/>

<https://ksiazki.wp.pl/moralnosc-pani-dulskiej-6148749469976705c>

<http://www.dziennikteatralny.pl/artykuly/gabriela-zapolska-1857-1921.html>

https://pl.wikipedia.org/wiki/Gabriela_Zapolska

https://sciaga.pl/tekst/1382-2-moralnosc_pani_dulskiej_gabrieli_zapolskiej_streszczenie

<https://culture.pl/pl/tworca/gabriela-zapolska>

<https://wypracowania.pl/lektury/moralnosc-pani-dulskiej-streszczenie-plan-wydarzen>

<https://teatrtv.vod.tvp.pl/>

<https://pl.wikipedia.org/wiki/Dulszczyzna>

<https://pl.wikipedia.org/wiki/Ko%C5%82tu%C5%84stwo>